

УДК 324.92

Ю.М. ІЛЬНИЦЬКА, Харківський національний університет внутрішніх справ

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНІСНИХ ОЗНАК СУБ'ЄКТА ВЛАДНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Ключові слова: суб'єкт, влада, повноваження, суб'єкт владних повноважень, орган влади

Аналізуючи фахову наукову літературу, що присвячена дослідженню питань функціонування державних органів з владними повноваженнями, можна сказати, що на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства вивчення питань, пов'язаних з функціонуванням органів державної влади, є досить актуальним як з теоретичної так і з практичної точки зору, оскільки це дозволяє зрозуміти всі владні механізми, які забезпечують дотримання прав і свобод людини і громадянина в процесі їх функціонування.

Системний аналіз чинного законодавства України дає можливість говорити про те, що не дивлячись на важливість для суспільства питань функціонування органів державної влади, воно не досить чітко визначає поняття суб'єктів з владними повноваженнями, хоча слід відмітити, що з прийняттям Кодексу адміністративного судочинства України в чинному законодавстві все ж з'явилося законодавчо закріплене визначення поняття «суб'єкт владних повноважень». Відповідно до ст.3 згаданого нормативного акту поняття, «суб'єкт владних повноважень» визначається як орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа, інший суб'єкт при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень. Але також слід врахувати, що зазначене визначення не можна використовувати як загальне. Це пояснюється тим, що навіть в самому Кодексі адміністративного судочинства України зазначається, що дані визначення сформульовані для цілей

адміністративного судочинства, а враховуючи мету Кодексу, а саме визначення юрисдикції адміністративних судів, повноваження адміністративних судів щодо розгляду адміністративних справ, порядок звернення до адміністративних судів та порядок здійснення адміністративного судочинства, можна з впевненістю констатувати необхідність додаткового дослідження і обґрунтування поняття «суб'єкт владних повноважень».

Дане поняття сьогодні є дискусійним, його в тій чи іншій мірі опрацьовували вітчизняні та зарубіжні вчені, як В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, В.М. Бевзенко, Д.І. Голосніченко, В.А. Гречанко, Б.М. Лазарєв, Ю.М. Тіхоміров, А.Т. Комзюк, В.К. Колпаков, В.Ф. Халіпов та інші. Однак питання визначення поняття суб'єкт владних повноважень залишається відкритим. Тому метою даної статті є удосконалення категоріального апарату правового регулювання відносин учасниками яких є суб'єкти владних повноважень. Завданням, відповідно, є здійснення дослідження доктринального та законодавчого розуміння структурних частин поняття «суб'єкт владних повноважень».

Логіко-лінгвістичний аналіз поняття «суб'єкт владних повноважень» (суб'єкт з владними повноваженнями) дає можливість констатувати, що структурно воно складається принаймні з трьох основних концептуальних частин, з'ясування яких дозволить об'єктивно та адекватно окреслити його смислове навантаження. До основних концептуальних частин, на нашу думку, можна віднести: суб'єкт, влада, повноваження.

З аналізу наукових праць, присвячених дослідженню суб'єкта права та суб'єкта правовідносин, можна вказати на те, що сучасна юридична наука не має однозначного сприйняття зазначених понять. Тому варто зазначити такі головні моменти.

Для суб'єкта права є характерними наступні дві ознаки. По-перше, це особа, учасник суспільних відносин, яка за своїми особливостями фактично може бути носієм суб'єктивних юридичних прав та обов'язків. Вона має володіти певними якостями, що пов'язані

з свободою волі людини чи колективу людей, і до них відносяться: а) зовнішня відокремленість; б) персоніфікація; в) здатність виробляти, виражати та здійснювати персоніфіковану волю. По-друге, особа, що реально здатна володіти суб'єктивними правами та обов'язками, набула властивості суб'єкта права відповідно до правових норм. Ця здатність (властивість) в юридичній літературі називається правосуб'єктністю.

Аналізуючи наукові дослідження, акцентуємо увагу, що правосуб'єктність є суспільно-юридичною здатністю, яку норми права закріплюють за особами відповідно до вимог і потреб суспільного розвитку. В той же час, правосуб'єктність є саме властивістю особи – тим її суспільно-юридичним станом, який за своєю природою є невід'ємним від особи. Юридичні норми, що виражають потреби суспільного розвитку, можуть звужити чи розширити коло суб'єктів права чи їх праводієздатність.

Таким чином, враховуючи зазначене поняття «суб'єкт правовідносин», яке будемо брати за основу в подальшому, можна визначити як особу, яка виступає в якості носія передбачених нормами права суб'єктивних прав і обов'язків і яка співвідносить з ними свою поведінку.

Наступною основною концептуальною частиною поняття «суб'єкт владних повноважень» (суб'єкт з владними повноваженнями) є поняття «влада».

У «Короткому енциклопедичному словнику» знаходимо більш ґрунтовно опрацьоване тлумачення цього терміна, а саме: «влада – (слово грец. походження, означає панування, управління, володіння, володарювання) – право і можливість розпоряджатися чимось і кимось, підкорюючи своїй волі. Вона існує скрізь, де є стійке об'єднання людей: в сім'ї, виробничих колективах, різноманітних організаціях і установах, в усій державі» [1, с.121].

Великому енциклопедичному юридичному словнику, зокрема «влада» трактується як:

1) відносини між людьми, коли одні командують, а інші підкоряються;

2) здатність досягати поставленої мети;

3) спроможність соціально-політичної системи забезпечувати виконання прийнятих нею рішень;

4) спосіб самоорганізації людської спільноти, заснованої на розподілі функцій управління і виконання;

5) можливість і здатність проводити свою волю [2, с.116].

О.М. Бандурка поняття «влада» визначає як засіб організації відносин між соціальними групами, знаряддя і спосіб управління реальністю інших людей [3, с.5]. В.Ф.Халіпов у роботі «Кратология – наука о власти» пише, що влада «є соціальним суспільно-політичним явищем як важлива, невід'ємна ланка, що є визначальним структурним елементом у житті суспільства з усіма своїми перевагами, можливостями і недоліками, як система в суспільному організмі, що потребує постійного аналізу, розвитку і удосконалення» [4, с.70–71].

Всепроникність і різноманітність влади впливає зі специфіки суспільства як складної соціальної системи, що потребує координації, взаємоузгодження між різними її структурними елементами та сферами і не може ефективно функціонувати, зберігатися, самовідтворюватися й розвиватися без відповідних форм самоорганізації й управління. Тому влада є істотним компонентом соціального управління на всіх ступенях суспільної організації й забезпечує процеси та контроль систем відтворення суспільства, виховання, поведінки, діяльності в різних сферах, способів життя індивідів, соціальних спільностей, суспільства.

Влада найчастіше асоціюється з її політичною формою, що з появою держави відіграє провідну роль у житті суспільства. Державна влада – домінуюча в сучасному суспільстві, оскільки може офіційно використовувати примус за допомогою наявного апарату насильства, оскільки прояви різних форм насильства в інших сферах владної діяльності можливі лише на законній основі і в демократичних системах влади зводяться до мінімуму. Зміст, форми й характер влади віддзеркалюють рівень розвитку суспільства та його культури. Дослідивши зміст феномену влади, ми, для того щоб сконструювати визначення поняття

«влада», маємо враховувати сутність влади як її внутрішню характеристику.

Можна констатувати, що сутність влади, це підкорення одного суб'єкта іншому або одних суб'єктів іншим суб'єктам. Універсальний і всезагальний організаційний принцип влади – командування. Влада не існує без командування і покори. В цьому аспекті варто погодитись з думкою, що «влада - це соціальне зосередження командування, що спирається на один або декілька прошарків або класів суспільства» [5, с.39]. Висновок явно зроблено в конфліктній світоглядно-методологічній парадигмі, однак, на нашу думку, він чітко відображає сутність влади як політико-правового феномену.

Враховуючи зазначене, маємо достатньо широке і аргументоване визначення феномену влади та його характеристики, які можуть бути покладені в основу досліджуваного поняття «суб'єкт владних повноважень» (суб'єкт з владними повноваженнями).

Останньою основною концептуальною частиною поняття «суб'єкт владних повноважень» (суб'єкт з владними повноваженнями) є поняття «повноваження». В юридичній енциклопедії поняття повноваження трактується як сукупність прав і обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій [6, с.590]. Повноваження професор Б.М. Лазарев визначає як комплекс конкретних прав і обов'язків, які надаються для реалізації покладених на орган функцій [7, с.102]. Як комплекс прав і обов'язків розглядають державно-владні повноваження й автори підручника «Адміністративне право України, академічний курс» [8, с.265]. Такої ж думки дотримується Є. Кулакова, яка вважає, що владні повноваження державного органу складаються з юридичних прав для здійснення державних функцій та юридичних обов'язків, які покладаються на цей орган державою. Права стають реальною можливістю відносно виконання покладених функцій та збігаються з обов'язками, тобто необхідністю стосовно держави, і зли-

ваються в єдину правову категорію повноважень [9, с.12].

Повноваженню, яке розглядається як елемент характеристики органів влади і місцевого самоврядування їх посадових осіб, притаманні такі ознаки, як владність та легітимність.

Оскільки влада має виконувати історичну і практичну роль у суспільстві, вона повинна бути авторитетною і легітимною [10, с.58–61]. На моменті легітимності влади акцентував свою увагу на початку двадцятого століття німецький юрист і соціолог Макс Вебер, який виділив три види легітимності: традиційну (підлеглість ґрунтується на традиційному пануванні), харизматичну (основану на авторитеті незвичайного особистого таланту), раціональну (панування в силу «легальності», в силу віри в обов'язковість легального встановлення та ділової компетентності) [11, с.766], тобто відповідність дій політичного режиму тому принципіві, за допомогою якого він був встановлений. Легітимність є ознакою законності влади і, в свою чергу, відповідність її конституції і закону. Враховуючи те, що влада є ознакою повноважень органів держави та місцевого самоврядування, легітимність є складовою їх повноважень, адже власне через повноваження влада детермінується, встановлюється та реалізується.

Звідси можна дійти висновку, що повноваження – це система прав та обов'язків, набутих у легітимний спосіб державою, державними органами і органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, іншими суб'єктами правовідносин з метою забезпечення можливостей, потреб та інтересів людини і громадянина, окремих соціальних груп та суспільства в цілому.

Таким чином, суб'єктом владних повноважень може бути особа, що відповідно до норм права може мати суб'єктивні права та обов'язки, тобто виступати в якості їх носія. Поняття «суб'єкт владних повноважень» (суб'єкт з владними повноваженнями) можна визначити як органи державної влади, орган місцевого самоврядування, що здійснюють владні, управлінські функції на основі чинного законодавства, в рамках їх повноважень для

забезпечення реалізації політики держави та захисту прав і інтересів людини і громадянина.

ЛІТЕРАТУРА

1. Філософія політики: Короткий енциклопедичний словник / авт.-упоряд.: В. П. Андрущенко та ін. – К. : Знання України, 2002. – 670 с.
2. Великий енциклопедичний юридичний словник / [Авер'янов А. Б., Азаров Д. С. Акуленко В. І. та ін.] ; за ред. академіка НАН України Ю. С. Шемшученка. – К. : Юрид. думка, 2007. – 992 с.
3. Бандурка О. М. Влада в Україні на зламі другого і третього тисячоліть : монографія / О. М. Бандурка, В. А. Греченко. – Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 304 с.
4. Халипов В. Ф. Энциклопедия власти / Халипов В. Ф. – М. : Академический проект; Культура, 2005. – 1056 с.
5. Власть: Очерки современной политической философии Запада / В. В. Мшвениерадзе, И. И. Кравченко, Е. В. Осипова и др. – М. :

Наука, 1989. – 328 с.

6. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 4: Н–П / голова редкол. Ю. С. Шемшученко. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1998-2004. — 2002. – 717 с.
7. Лазарев Б. М. Компетенция органов управления / Лазарев Б. М. – М. : Юрид. лит., 1971. – 280 с.
8. Адміністративне право України: Академічний курс : підручник : у 2-х т. Т. 1: Загальна частина / редкол. В. Б. Авер'янов (голова). – К. : Юрид. думка, 2004–2005. – 2004. – 584 с.
9. Кулакова Є. Компетенція: поняття, суб'єкти, особливості / Кулакова Є. // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 3. – С. 10–15.
10. Голосніченко Д. І. Легітимність влади державних органів і посадових осіб / Д. І. Голосніченко // Вибори та демократія. – 2006. – № 4 (10). – С. 58–61.
11. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер ; перев. с нем. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с.

Ільницька Ю. М. Щодо визначення сутнісних ознак суб'єкта владних повноважень / Ю. М. Ільницька // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 327–330 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11ijmcpv.pdf>

Здійснюється логіко-лінгвістичний аналіз поняття «суб'єкт владних повноважень». Констатується наявність у структурі поняття трьох основних концептуальних частин, сукупність яких дають можливість розуміння його смислового навантаження: суб'єкт, влада, повноваження. Надається сутнісна характеристика та авторське визначення суб'єкта владних повноважень.

***

Ільницькая Ю.М. К вопросу об определении сущностных признаков субъекта властных полномочий

Осуществляется логико-лингвистический анализ понятия «субъект властных полномочий». Констатируется наличие в структуре понятия трёх основных концептуальных частей, совокупность которых дают возможность осмысления его смысловой нагрузки: субъект, власть, полномочия. Дается сущностная характеристика и авторское определение субъекта властных полномочий.

***

Ilnitckaja Ju.M. Concerning the Definition of the Concept of the Subject of a Public Authority

The logic-linguistic analysis of the concept of «subject of a public authority» has been made. Author has been stated the presence of the three main conceptual parts in the structure of concept, the totality of which allows understanding of its meaning: the subject, power, authority. The author has been considered the essential characteristics of the main conceptual parts, on the basis of which the author's definition of subject of a public authority is given.